ปัญหาของการท่องเที่ยวโดยชุมชนและหน่วยงานของรัฐในจังหวัดชุมพร
Problems of Community Based Tourism and Government Agencies in Chumphon Province

[Received: September 23, 2022; Revised: November 15, 2022;
Accepted: November 17, 2022]

ภารวี ขจรไพบูลย์
ศูนย์ภาษา
วิทยาลัยดุสิตธานี
Parawee Khajornphaiboon
Language Center
Dusit Thani College
ณัชพัฒน์ สุขใส
มหาวิทยาลัยแม่โจ้ – ชุมพร
มหาวิทยาลัยแม่โจ้
Natchapat Suksai
Maejo University at Chumphon
Maejo University
ประดิษฐ์ ชินอุดมทรัพย์
สำนักวิชานวัตกรรมสังคม
มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง
Pradit Chinudomsub
School of Social Innovation
Mae Fah Luang University

CORRESPONDING AUTHOR
Pradit Chinudomsub, School of Social Innovation, Mae Fah Luang University, 333 Moo1, Thasud, Muang, Chiang Rai 57100, Thailand
E-mail: chinudomsub@hotmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่อง ปัญหาของการท่องเที่ยวโดยชุมชนและหน่วยงานของรัฐในจังหวัดชุมพร มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงปัญหาจากข้อกำหนด กฎเกณฑ์ และการปฏิบัติงานของหน่วยงานรัฐที่เกิดขึ้นกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตจังหวัดชุมพร และเพื่อค้นคว้าหาแนวทางแก้ไขปัญหาดังกล่าวในรูปแบบของข้อเสนอเชิงนโยบาย เพื่อนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้มีความยั่งยืน งานวิจัยฉบับนี้เป็นการวิจัยแบบผสมทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถาม เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลเบื้องต้นจากชุมชนและหน่วยงานที่ดำเนินการท่องเที่ยวโดยชุมชนในจังหวัดชุมพร และจัดเวทีเพื่อร่วมพูดคุย สอบถามถึงปัญหา และหาข้อตกลงในการแก้ปัญหาร่วมกันในรูปแบบของโครงการเสวนาร่วมกับหน่วยงานภาครัฐและผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้อง ผลจากการวิจัย พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นผู้ชาย (ร้อยละ 62) เป็นผู้ที่มีอายุระหว่าง 41 – 50 ปี (ร้อยละ 26) จบการศึกษาระดับปริญญาตรี (ร้อยละ 36) และมีรายได้ต่อเดือน 21,000 – 35,000 บาท โดยเป็นผู้ประกอบการหรือมีส่วนร่วมในกิจกรรมท่องเที่ยวโดยชุมชนทางทะเลมากที่สุด และมีความเชื่อว่าการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นผลดีต่อคนในแต่ละชุมชนโดยตรง ส่วนปัญหาหลักของการท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ ความยากลำบากในการปฏิบัติข้อกำหนดต่างๆ ความยุ่งยากในขั้นตอนเอกสารและการติดต่อกับหน่วยงานของภาครัฐ รวมถึงปัญหาด้านการสื่อสารระหว่างหน่วยงานและชุมชน ทำให้ภาพรวมการท่องเที่ยวโดยชุมชนในจังหวัดชุมพรยังไม่มีความยั่งยืนอย่างแท้จริง ซ้ำยังเป็นไปในลักษณะของความขัดแย้งแทนที่จะเป็นความร่วมมือ ซึ่งคณะผู้วิจัยได้นำเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาเหล่านั้นในรูปแบบข้อเสนอเชิงนโยบาย เช่น การหาตัวแทนระหว่างหน่วยงานรัฐฯ และชุมชนเพื่อเป็นสื่อกลางถ่ายทอดองค์ความรู้ ข่าวสาร และการประชาสัมพันธ์สู่ชุมชน

คำสำคัญ: การบริหารจัดการการท่องเที่ยว; การท่องเที่ยวโดยชุมชน; จังหวัดชุมพร; การพัฒนาเพื่อความยั่งยืน

Abstract

The study of Problems of Community Based Tourism and Government Agencies in Chumphon Province aims to investigate problems and obstacles in Chumphon's community - based tourism, which is related to governmental regulations and practices, and find out a resolution of these problems in terms of policy recommendations, in order to develop the community- based tourism as a sustainable approach. This study is a mix - method research, which contains both quantitative and qualitative approach, and questionnaires are used as a tool for data collection. The data from this research was collected from people in community and organization who play a role in community- based tourism management, and seminars with government organizations and experts were held as a stage for discussion. The results reveal that most of participants who respond the questionnaires are men (62%). Participants are mostly 41 – 50 years old, the most educational background of participants is bachelor's degree (36%), and the most salary of participants is between 21,001 – 35,000 baht. The main problems of community-based tourism management are the difficulty of formal practices and document processes, the complication of coordinating with government staffs, and also the miscommunication between organizations and communities. Due to those problems, the overview of community-based tourism in Chumphon is not truly sustainable, on the other its cooperation is transformed to the conflict instead. Eventually, the researchers suggested the solution in the form of policy recommendations and sent them to related government organizations in Chumphon.

Keywords: Tourism management; Community- based tourism; Chumphon; Sustainable development

บทนำ

การท่องเที่ยวถือเป็นหนึ่งในรายได้หลักของประเทศ และในปัจจุบันประเทศไทยได้มีการสนับสนุนให้มีการนำเอกลักษณ์และความเป็นตัวตนของแต่ละท้องถิ่นมาพัฒนาเป็นการท่องเที่ยวในอีกรูปแบบหนึ่ง ที่เน้นให้ชุมชนเป็นผู้ดำเนินการและเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการและบริการการท่องเที่ยว อันจะส่งผลให้ชุมชนท้องถิ่นได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวอย่างสูงสุด การท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้นจะส่งเสริมความภาคภูมิใจและยกระดับคุณภาพชีวิตของชุมชน มีความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม ก่อให้เกิดการเรียนรู้และเคารพในวัฒนธรรมที่ต่างกันในขณะที่ชุมชนยังคงเอกลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่น และที่สำคัญ ทำให้เกิดผลตอบแทนที่เป็นธรรมแก่คนในท้องถิ่น และมีการกระจายรายได้สู่สาธารณะประโยชน์ของชุมชน (สำนักปลัดกระทวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2560)

ยิ่งไปกว่านั้นการท่องเที่ยวโดยชุมชนยังเป็นเครื่องมือของการเผยแพร่วัฒนธรรม ภูมิปัญญา ขนบธรรมเนียมประเพณีและวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชนต่อสาธารณะ สร้างการตระหนักรู้ในชาติพันธุ์ของตนเองให้กับเยาวชน และวัยรุ่นให้เห็นคุณค่าของการฟื้นฟู รักษา สืบทอด และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนให้คงอยู่ และสืบทอดไปรุ่นต่อรุ่น รวมทั้งนำไปสู่การรวมตัวกันของสมาชิกในชุมชน หรือกลุ่มต่างๆ ในชุมชน มีกิจกรรมที่ทำร่วมกัน รวมถึงเจ้าของภูมิปัญญา หรือความรู้ต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชนร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน เพื่อนำความรู้ ความเชี่ยวชาญที่มีอยู่ในตนออกมาถ่ายทอดให้ลูกหลานที่มีความสนใจ และนักท่องเที่ยวที่มาเยือน (ณัฏฐพัชร มณีโรจน์, 2560: 28-29)

ประมาณ เทพสงเคราะห์ (2553: 13) ได้เสนอว่า ลักษณะที่สำคัญของการท่องเที่ยวโดยชุมชนคือ การท่องเที่ยวโดยชุมชน ของชุมชน เพื่อชุมชน อันเป็นความพยายามของชุมชนเองที่จะสร้างอัตลักษณ์ด้านการท่องเที่ยวให้กับพื้นที่ทางสังคมของชุมชนที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว อาจกล่าวได้ว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ การท่องเที่ยวที่เป็นเรื่องของการเรียนรู้ร่วมกันของคนในท้องถิ่น และผู้มาเยือน โดยคำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม รวมถึงมีการกำกับดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติต่างๆ ของชุมชนที่มีอยู่ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน ตลอดจนเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนให้เกิดความยั่งยืนอันเกิดจากการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในชุมชนเพื่อประโยชน์แก่ชุมชนโดยรวม

อย่างไรก็ดี การดำเนินการให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนประสบความสำเร็จและยั่งยืนนั้น จำเป็นจะต้องมีปัจจัยที่สำคัญ คือ สมาชิกในชุมชนต้องเห็นประโยชน์ของการจัดการการท่องเที่ยวและเข้าใจถึงองค์ประกอบของการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อหาแนวทางในการขับเคลื่อนและเตรียมการพัฒนาการท่องเที่ยว รวมทั้งมีการทำการตลาดได้อย่างเหมาะสม และมีการจัดการห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยว และที่สำคัญ คือ การพัฒนาดังกล่าวต้องเป็นไปตามมาตรฐานและเกณฑ์ของการท่องเที่ยวโดยชุมชนหรือการรับรองแหล่งท่องเที่ยว (2560: 44)

ดังนั้น อาจสามารถสรุปได้ว่าการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นการดำเนินการของชุมชน เพื่อชุมชน ดังนั้น การท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้นไม่อาจประสบความสำเร็จหรือมีความยั่งยืนได้ หากมีคนใดเพียงคนหนึ่งในชุมชนเป็นผู้

ดำเนินงานหรือรับผิดชอบแต่เพียงผู้เดียว ดังนั้น การท่องเที่ยวโดยชุมชนจะดำเนินไปได้ด้วยดีประสบความสำเร็จจำเป็นต้องอาศัยการรวมตัวกันของคนในชุมชน (อาจจะไม่ใช่คนทั้งหมดในชุมชนก็ได้) รวมถึงหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้อง เป็นการร่วมใจ ร่วมมือในการสร้าง พัฒนา และรักษาแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนเพื่อให้เกิดความยั่งยืน ด้วยเหตุนี้ การรวมตัวกันของคนในชุมชนให้เกิดเป็นองค์กรชุมชนจึงจำเป็นและสำคัญต่อการประสบความสำเร็จของการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างแท้จริง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องกฎหมาย หรือ ข้อกำหนดต่างๆ ที่ไม่เอื้อต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวด้วยตนเอง อีกทั้งการทำงานร่วมกันกับหน่วยงานของรัฐ มักจะเป็นไปในรูปแบบของความขัดแย้ง มากกว่าการร่วมมือ ซึ่งส่งผลให้การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นไปอย่างไม่มีประสิทธิภาพ

ในกรณีของจังหวัดชุมพร ถึงแม้จะเป็นหนึ่งในเมืองรองที่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยกำลังสนับสนุนและส่งเสริมให้ประชาชนเดินทางไปท่องเที่ยว รวมถึงได้มีการพัฒนาความร่วมมือระหว่างกลุ่มต่างๆ และสร้างเป็นเครือข่ายท่องเที่ยวชุมชนขนาดใหญ่ขึ้น รวมทั้งอาจกล่าวได้ว่าเครือข่ายดังกล่าว สามารถทำงานร่วมกันและได้ผลเป็นที่น่าพึงพอใจ แต่อย่างไรก็ดี ปัญหาที่เกิดขึ้นในการทำงานขององค์กรชุมชนต่างๆภายในเครือข่ายนั้นยังคงมีอยู่และไม่ได้เกิดขึ้นจากปัญหาการดำเนินงานภายในเครือข่ายดังกล่าวเพียงอย่างเดียว ปัญหาสำคัญที่เกิดขึ้นอีกข้อหนึ่งก็คือการทำงานร่วมกันระหว่างภาครัฐและเครือข่ายท่องเที่ยวเหล่านั้น และปัญหาที่เกิดขึ้นจากข้อจำกัดทางกฎหมายที่บ่อยครั้งสวนทางกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนในจังหวัดชุมพร จึงทำให้คณะผู้วิจัยมีความต้องการศึกษาปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างผู้ประกอบการและหน่วยงานต่างๆของรัฐ อันจะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาในอนาคตและจะเป็นสร้างความยั่งยืนอย่างแท้จริงให้แก่การท่องเที่ยวโดยชุมชนในจังหวัดชุมพร

วัตถุประสงค์การวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้มีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อศึกษาถึงปัญหา ที่เกิดขึ้นกับองค์กรท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตจังหวัดชุมพร ที่เกิดขึ้นจากหน่วยงานรัฐ หรือกฎหมาย หรือนโยบายที่เกี่ยวข้อง ทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น

2. เพื่อศึกษาค้นคว้าแนวทางแก้ไขปัญหาดังกล่าว ในรูปแบบของข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้มีความยั่งยืน

โดยงานวิจัยชิ้นนี้มีคำถามการวิจัย คือ การบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีปัญหาและอุปสรรคอย่างไร และ แนวทางการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคของการท่องเที่ยวโดยชุมชนควรเป็นอย่างไร

ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยเรื่องนี้เป็นงานวิจัยแบบผสม (mixed method) กล่าวคือ เป็นงานวิจัยทั้งเชิงคุณภาพ (Qualitative Analysis) และเชิงปริมาณ (Quantitative Analysis) ซึ่งขอบเขตงานวิจัยประกอบไปด้วย (1) ขอบเขตด้านเนื้อหา โดยผู้วิจัยมุ่งศึกษาเฉพาะการบริหารจัดการเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดชุมพรและปัญหาที่

เกิดขึ้นกับหน่วยงานของรัฐ (2) ขอบเขตประชากรและกลุ่มตัวอย่าง สามารถแบ่งออกได้เป็นสองส่วน คือ กลุ่มตัวอย่างในการเก็บแบบสอบถามจำนวน 350 ชุด (โดยมีผู้ที่เข้าร่วมงานอบรมสัมมนาหรือเสวนา ทั้งในรูปแบบ online และ onsite ซึ่งผู้ที่เข้าร่วมงานอบรมสัมมนาในรูปแบบ online จำนวน 250 ชุด จะมาจากผู้ที่สนใจเข้าร่วมเป็นการทั่วไปภายในจังหวัดชุมพร และผู้เข้าร่วมงานอบรมสัมมนาในรูปแบบ onsite จำนวน 100 ชุด จะมาจากผู้ประกอบการที่พักและนำเที่ยวในเขตจังหวัดชุมพร ผู้ประกอบการหรือมีส่วนได้ส่วนเสียกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตจังหวัดชุมพร ตัวแทนหน่วยงานราชการ เช่น ศูนย์อำนวยการรักษาผลประโยชน์ของชาติทางทะเล (ศร.ชล.) องค์การบริหารส่วนจังหวัดชุมพร และนักศึกษามหาวิทยาลัยแม่โจ้-ชุมพร เป็นต้น) และ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลผ่านการสัมภาษณ์และสัมมนา ซึ่งก็คือ ผู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน (ซึ่งประกอบไปด้วย กลุ่มผู้ประกอบการท่องเที่ยวในเขตอำเภอเมือง เขตอำเภอท่าแซะ เขตอำเภอสวี เขตอำเภอทุ่งตะโก เขตอำเภอหลังสวน เขตอำเภอพะโต๊ะ เขตอำเภอปะทิว และ เขตอำเภอละแม จังหวัดชุมพร) หน่วยงานภาครัฐ (ซึ่งประกอบไปด้วยองค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) ศูนย์อำนวยการรักษาผลประโยชน์ของชาติทางทะเล (ศร.ชล.) และองค์การบริหารส่วนจังหวัดชุมพร เป็นต้น) ภาคเอกชน (ซึ่งประกอบไปด้วย ผู้ประกอบการที่พักและนำเที่ยว) และนักวิชาการ (วิทยากรรับเชิญและผู้เข้าร่วมการสัมมนาที่เป็นอาจารย์จากมหาวิทยาลัย เช่น มหาวิทยาลัยแม่โจ้-ชุมพร มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี เป็นต้น) (3) ขอบเขตพื้นที่ศึกษา คือ พื้นที่ในจังหวัดชุมพร และ (4) ขอบเขตระยะเวลา การศึกษาครั้งนี้ใช้ระยะการทำวิจัยในช่วงเดือนพฤศจิกายน 2563 ถึง มีนาคม 2565 โดยมีวิธีดำเนินงานวิจัย ดังนี้

1. ศึกษารูปแบบการท่องเที่ยวและปัญหาด้านการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน จังหวัดชุมพร โดย

1.1 ศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย เช่น ความหมาย คำนิยาม รูปแบบ และข้อมูลตัวหนังสือต่าง ๆ ผ่านตำรา หนังสือ เอกสาร เอกสารอิเล็กทรอนิกส์ และสื่อสังคมออนไลน์

1.2 สอบถามข้อมูลด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดชุมพร และช่องทางการติดต่อ จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น ท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดชุมพร

1.3 ติดต่อพูดคุยกับชุนชนที่ได้รับข้อมูลจากหน่วยงานฯ ผ่านทางโทรศัพท์ เพื่อสอบถามถึงปัญหาเบื้องต้นที่เกิดขึ้นกับการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดชุมพร

1.4 ลงพื้นที่เพื่อสัมผัสประสบการณ์ตรงและเก็บข้อมูลจากแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนตัวอย่างจำนวนหนึ่งจากชุมชนที่ได้รับการคัดสรรจากคณะวิจัย และได้รับการแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้องค์ความรู้พื้นฐานที่มั่นคงสำหรับใช้ในการวิจัยและต่อยอดองค์ความรู้ในการศึกษาปัญหาที่เกิดขึ้นและแนวทางแก้ไขและสร้างกรณีศึกษาเพื่อใช้เป็นตัวอย่างในงานวิจัย

2. จัดเวทีเพื่อร่วมพูดคุยและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในรูปแบบของการอบรม สัมมนา เสวนา โดยในขั้นตอนนี้ คณะวิจัยได้สร้างพื้นที่แสดงและรับฟังความคิดเห็นของเครือข่ายท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดชุมพร และหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างความเข้าใจต่อปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างแท้จริง โดยมีขั้นตอนย่อย ดังนี้

2.1 รวบรวมข้อมูลที่ได้จากขั้นตอนที่ 1 วิเคราะห์ และสรุปประเด็นที่ได้จากการเก็บข้อมูล เพื่อกำหนดหัวข้อ และวางแผนในการจัดเวทีเพื่อร่วมพูดคุย ในรูปแบบของการอบรม สัมมนา และเสวนาได้อย่างเหมาะสมและตรงประเด็น

2.2 จัดเวทีร่วมพูดคุย ในรูปแบบของการอบรม สัมมนา และเสวนา โดยมีหัวข้อที่ครอบคลุมประเด็นสำคัญตามข้อมูลของกลุ่มตัวอย่าง

3. วิเคราะห์ปัญหาและสร้างแนวทางแก้ไข โดยคณะวิจัยได้นำข้อมูลที่ผ่านการตรวจสอบความถูกต้องมาวิเคราะห์และแยกแยะปัญหาออกเป็นด้านต่างๆ และหาหนทางแก้ไขปัญหาเหล่านั้น โดยใช้หลักวิชาการ เช่น การใช้ตัวอย่าง เช่น แนวทางปฏิบัติและแก้ไขปัญหาของต่างประเทศ หรือ กรณีศึกษาจากการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่อื่นๆ หรือ การประนีประนอม เช่น การใช้เวทีประชุมที่สร้างขึ้นเป็นสื่อกลางในการเจรจาและแก้ไขปัญหาต่างๆ

4. จัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและสรุปผลการวิจัย ในขั้นตอนนี้ คณะวิจัยได้รวบรวมข้อมูลปัญหาและแนวทางแก้ไขที่ได้รับจากการศึกษา สร้างเป็นรายงานข้อเสนอเชิงนโยบายในรูปแบบรูปเล่ม และแบบหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (e-book) รวมทั้งรายงานผลผ่านการสัมมนากับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อที่ผลลัพธ์เหล่านั้นจะนำไปสู่การผลักดันให้เกิดการแก้ไขข้อกำหนดหรือนโยบายต่างๆที่เกี่ยวข้อง ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติต่อไป นอกจากนั้นข้อมูลที่ได้จากการศึกษาในครั้งนี้ จะถูกรวบรวมเป็นผลวิจัยและตีพิมพ์เผยแพร่เพื่อเป็นผลประโยชน์ทางวิชาการในลำดับต่อไป

ผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยพบว่า โดยภาพรวมการท่องเที่ยวโดยชุมชนในจังหวัดชุมพรยังไม่มีความยั่งยืนอย่างแท้จริง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อการดำเนินการโดยชุมชนและการดำเนินงานของหน่วยงานรัฐ ยังเป็นไปในลักษณะของความขัดแย้งแทนที่จะเป็นความร่วมมือ ในส่วนของแบบสอบถาม จากผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมดโดยผู้วิจัยได้ทำการคัดเลือกแบบสอบถามจำนวน 350 ชุด ที่มาจากผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนไม่ว่าทางใดทางหนึ่ง โดยสามารถสรุปข้อมูลของผู้ตอบแบบสอบถามได้ ดังนี้

รายละเอียด	ร้อยละ (จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม)
เพศ	
ชาย	62
หญิง	37
ไม่ระบุ	1
รวม	100 (100)
อายุ	
ต่ำกว่า 20 ปี	9
21-30 ปี	11
31-40 ปี	19

41-50 ปี	26
51-60 ปี	25
61 ปีขึ้นไป	8
ไม่ระบุ	2
รวม	100 (100)
ระดับการศึกษา	
ประถมศึกษา	19
มัธยมศึกษา	29
ปริญญาตรี	36
สูงกว่าปริญญาตรี	16
รวม	100 (100)
รายได้ต่อเดือน	
ต่ำกว่า 5,000 บาท	4
5,001-15,000 บาท	15
15,001-25,000 บาท	25
25,001-35,000 บาท	31
35,001-45,000 บาท	18
มากกว่า 45,001 บาท	
รวม	100 (100)

ตารางที่ 1: ข้อมูลเบื้องต้นผู้ตอบแบบสอบถาม

โดยผู้ตอบแบบสอบถามส่วนมากเป็นผู้ประกอบการหรือมีส่วนร่วมในกิจกรรมท่องเที่ยวโดยชุมชนทางทะเลมากที่สุด ซึ่งสะท้อนข้อเท็จจริงที่ว่าจังหวัดชุมพร เป็นจังหวัดชายฝั่งและการท่องเที่ยวทางทะเลถือว่าเป็นหัวใจสำคัญของการท่องเที่ยวของจังหวัด และมากกว่าครึ่งหนึ่งของผู้ตอบแบบสอบถามระบุว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นแหล่งรายได้หลักของครอบครัวของผู้ประกอบการหรือผู้ที่มีส่วนร่วมกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ผู้ตอบแบบสอบถามเชื่อว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นผลดีต่อคนในแต่ละชุมชนโดยตรง ผ่านรายได้ที่จะเข้ามาสู่ผู้ประกอบการในรูปแบบต่างๆของชุมชน การที่กิจการต่างๆเป็นของคนในชุมชนอย่างแท้จริง ไม่ใช่เป็นของนายทุนนอกพื้นที่ การท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้นส่งเสริมและสนับสนุนให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมด้านต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยุชมชน และนอกจากนั้นการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นการรักษาไว้ซึ่งวัตนธรรมของชุมชนตามลำดับ

โดยสามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาถึงปัญหา ที่เกิดขึ้นกับองค์กรท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตจังหวัดชุมพร ที่เกิดขึ้นจากหน่วยงานรัฐ หรือกฎหมาย หรือนโยบายที่เกี่ยวข้อง ทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมากถึงร้อยละ 89 ระบุว่าเคยประสบปัญหาที่มีที่มาจากหน่วยงานของรัฐ โดยมีเพียงร้อยละ 11 เท่านั้นที่ระบุว่าไม่เคยประสบปัญหาเลย โดยพบว่าปัญหาที่ผู้ตอบแบบสอบถามต้องการให้มีการแก้ไขมากที่สุด ก็คือ ปัญหา

เกี่ยวกับข้อกำหนดและกฎหมายต่างๆ ที่ผู้ประกอบการท่องเที่ยวโดยชุมชนจำนวนมากมองว่าข้อกำหนดเหล่านั้นเป็นอุปสรรคต่อการท่องเที่ยวโดยชุมชน ตามมาด้วย การโฆษณา แหล่งเงินทุนและองค์ความรู้ในการบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

โดยข้อจำกัดของการท่องเที่ยวโดยชุมชนมาจากปัญหาที่เกิดขึ้นกับหน่วยงานของรัฐและข้อกฎหมายต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน ตามด้วยการที่หน่วยงานของรัฐไม่ได้ให้การสนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างเพียงพอ และการขาดซึ่งเงินทุนของผู้ประกอบการท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นสามประเด็นหลักที่ผู้ตอบแบบสอบถามเห็นว่าเป็นข้อเสียหรือข้อจำกัดของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ยิ่งไปกว่านั้น ผู้ตอบแบบสอบถามมีความต้องการให้หน่วยงานของรัฐเข้าไปช่วยเหลือในหลายด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านของข้อกำหนดและกฎหมายที่มีผู้ตอบมากที่สุด รองลงมาคือในด้านของโรคภัยไข้เจ็บ (ซึ่งสะท้อนให้เห็นสถานการณ์ของผู้ประกอบการหรือมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวโดยชุมชนในช่วงการแพร่ระบาดของโรคโควิด 19) ตามมาด้วย สิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว สภาพเศรษฐกิจ และจำนวนนักท่องเที่ยว

ผลจากแบบสอบถามที่ตอกย้ำถึงความขัดแย้งระหว่างผู้ประกอบการการท่องเที่ยวโดยชุมชนและหน่วยงานของรัฐ คือ การที่ผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่เห็นด้วยกับคำกล่าวที่ว่า “เป็นไปไม่ได้ที่การท่องเที่ยวชุมชนจะทำตามกฎระเบียบข้อบังคับได้ทุกข้อ”, “หน่วยงานรัฐนั้นเป็นอุปสรรคของการท่องเที่ยวโดยชุมชนเสียเอง”, “หน่วยงานรัฐควรจะเข้ามาควบคุมการท่องเที่ยวชุมชนให้น้อยที่สุด” และ “ชุมชนพร้อมที่จะทำตามกฎระเบียบ หากขั้นตอนเหล่านั้นไม่ยุ่งยาก” นอกจากนั้น ยังพบว่าผู้ตอบแบบสอบถามแทบทั้งหมดเห็นด้วยว่า ปัญหาที่เป็นอุปสรรคต่อการติดต่อสื่อสารกับหน่วยงานรัฐมากที่สุด คือ ขั้นตอนการยื่นเอกสาร, ระยะเวลาที่ใช้ในการติดต่อกับหน่วยงานรัฐ, ช่องทางการสื่อสารกับหน่วยงานและการอำนวยความสะดวกจากหน่วยงานรัฐ ในขณะที่ เมื่อผู้ประกอบการหรือผู้มีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวโดยชุมชนประสบปัญหากับหน่วยงานของรัฐ โดยส่วนใหญ่จะแก้ปัญหาเหล่านั้นผ่านคนรู้จัก (ร้อยละ 56) ตามมาด้วยการติดต่อกับหน่วยงานนั้นๆโดยตรง (ร้อยละ 30) และนิ่งเฉยไม่ทำอะไร (ร้อยละ 14)

ในส่วนของการเก็บข้อมูลเชิงลึกผ่านทางการสัมภาษณ์ การจัดงานอบรม สัมมนา และเสวนากลุ่ม พบว่าข้อมูลที่ได้รับเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับข้อมูลจากแบบสอบถาม ซึ่งก็คือ ผู้ประกอบการและผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับการท่องท่องโดยชุมชนในพื้นที่เขตจังหวัดชุมพรจำนวนไม่น้อย จะพบปัญหาไม่ว่าทางใดทางหนึ่งกับหน่วยงานของรัฐ ไม่ว่าจะเป็นการที่หน่วยงานของรัฐทำหน้าที่ตามกฎหมายอย่างเคร่งครัด ความยุ่งยากในการติดต่อประสานงาน หรือทำตามข้อกำหนดจากหน่วยงานรัฐของชุมชนเอง ยกตัวอย่างเช่น การใช้งานยานพาหนะผิดประเภท การจัดการที่พักผิดวัตถุประสงค์ การทำกิจกรรมท่องเที่ยวโดยชุมชนโดยไม่มีใบอนุญาต เป็นต้น โดยสามารถสรุปปัญหาของการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เกิดกับหน่วยงานของรัฐได้ดังนี้

1. ความไม่ยั่งยืนและไม่ต่อเนื่อง โดยเฉพาะจากงบประมาณและการทำงานของภาครัฐ เช่น เมื่อสิ้นปีงบประมาณ โครงการก็จบไป หรือการที่ภาครัฐถอนตัวออกจากชุมชนทั้งที่ชุมชนยังไม่แข็งแรงพอ

2. การขาดการประสานงานกันของหน่วยงานภาครัฐ เพราะต่างคนต่างทำ และทำแบบตามหน้าที่มากกว่าตั้งใจมุ่งมั่น หน่วยงานรัฐลงมาทับซ้อนกันในบางพื้นที่โดยเฉพาะ พื้นที่ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพสูงอยู่แล้ว

มากกว่าจะไปช่วยบุกเบิกแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนใหม่ๆ รวมถึงการที่กฎหมายของหน่วยงานรัฐขัดแย้งกันเอง เช่น กฎหมายของกรมเจ้าท่า กับหน่วยงานอื่นในเรื่องของจำนวนคนนั่งในเรือท่องเที่ยว และบางกรณีเรื่องเดียวกัน แต่มีกฎหมายที่ซ้ำซ้อนกันอยู่ และความล่าช้าในการดำเนินงานของหน่วยงานรัฐ รวมถึงการขาดช่องทางติดต่อกับหน่วยงานรัฐ ชุมชนอยากให้รัฐมาช่วยเสริม เพิ่มเติมในสิ่งที่ชุมชนขาด และอยากให้หน่วยงานรัฐฟังความต้องการของชุมชนมากกว่าการที่รัฐมากำหนดให้ชุมชนต้องทำตามความต้องการของรัฐ

3. การกระจุกตัวของการส่งเสริมสนับสนุนของหน่วยงานรัฐต่อการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นบางที่ ส่วนมากจะเป็นพื้นที่ หรือชุมชนที่เข้มแข็งแล้วมากกว่าชุมชนที่เริ่มบุกเบิกการท่องเที่ยวโดยชุมชน

4. การหาเสียงของนักการเมืองสร้างความหวังให้ชาวบ้าน

5. การเลือกปฏิบัติของผู้นำ ผู้นำชุมชนมีฝักฝ่ายของตนเองที่จะสนับสนุนหรือไม่สนับสนุนอย่างชัดเจน

6. กฎระเบียบ ขั้นตอนการทำงานของรัฐที่มีมาก ยากแก่การปฏิบัติตาม และในทางกลับกัน หน่วยงานรัฐไม่ได้ทำตามหน้าที่ของตนเองให้เต็มที่ เช่น อำนาจหน้าที่ในเรื่องของการเก็บขยะ ยังไม่สม่ำเสมอ การลงโทษบุคคลที่ฝ่าฝืน

7. ผู้นำชุมชนไม่ส่งเสริมสนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชน และมีการเลือกปฏิบัติ

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อศึกษาค้นคว้าแนวทางแก้ไขปัญหาดังกล่าว ในรูปแบบของข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้มีความยั่งยืน พบว่า สามารถสรุปเป็นข้อเสนอเชิงนโยบายได้ 3 ด้าน ดังนี้

ข้อเสนอเชิงนโยบายด้านที่ 1 **:** ด้านการบริหารจัดการ

1. ควรทำแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนของชุมชน

ในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน หากไม่มีแผนการพัฒนาฯ อาจทำให้เกิดความยากลำบากในการดำเนินการ การทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนสามารถช่วยให้ชุมชนรู้ศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของชุมชนตนเอง และทราบแนวทางในการบริหารจัดการ นอกจากนั้นแผนการพัฒนาฯ ยังสามารถเป็นเครื่องมือสำหรับการประสานงาน เพื่อติดต่อขอความร่วมมือจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้บรรจุแผนการท่องเที่ยวโดยชุมชนในแผนแม่บทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ชุมชนสังกัดอยู่ ทำให้ได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานรัฐได้ง่ายและมีแนวทางในการพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้แผนพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนยังสามารถนำไปต่อยอดเป็นโครงการเพื่อชุมชนได้อย่างหลากหลายและตอบโจทย์ชุมชนได้มากขึ้น

2. หมั่นตรวจสอบมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนจากภาครัฐและภาคเอกชน

มาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ หลักเกณฑ์และการตรวจสอบการดำเนินการของกลุ่มที่ดำเนินการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งประกอบด้วย หลักเกณฑ์ 6 ด้าน ได้แก่ (1) ด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน (2) ด้านการจัดการเศรษฐกิจ สังคม และคุณภาพชีวิตที่ดี (3) ด้านการอนุรักษ์ และส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรมชุมชน (4) ด้านการจัดการธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบและยั่งยืน (5) ด้านคุณภาพการบริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน และ (6) ด้านส่งเสริมการประชาสัมพันธ์ การเข้าถึงตลาด และการทำงานร่วมกับผู้ประกอบการนำเที่ยวภายนอก (กรมการท่องเที่ยว, 2561) เนื่องจากการออกเกณฑ์มาตรฐานต่างๆ เป็นหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐ หรือ

องค์กร ชุมชนไม่สามารถออกมาตรฐานเองได้ ดังนั้นหน่วยงานที่รับผิดชอบควรเตรียมข้อมูลด้านนี้ให้เข้าถึงง่ายแก่ชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีการติดต่อประสานงานเพื่อทราบถึงมาตรฐานเหล่านี้

3. สร้างสถาบันการเงินในชุมชน

การบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีค่าใช้จ่ายที่ต้องเสีย และมีความจำเป็นต้องใช้เงินทุนหมุนเวียนเพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนและบริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นชุมชนควรมองหาแหล่งเงินที่มั่นคงและเชื่อถือจากหน่วยงานต่างๆ และทางภาครัฐหรือองค์กรหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรสนับสนุนการสร้างสถาบันการเงินเพื่อบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้แก่ชุมชน

ข้อเสนอเชิงนโยบายด้านที่ 2 : ด้านการส่งเสริมและอนุรักษ์พื้นที่และมรดกทางวัฒนธรรม

1. รณรงค์และจัดอบรมให้เห็นคุณค่าของพื้นที่

เมื่อผู้คนอยู่ในชุมชนๆ นั้นๆ มาช้านาน ทำให้เกิดการใช้ทรัพยากรพื้นที่จนเคยชินและเป็นเรื่องปกติ ดังนั้นจึงควรมีการรณรงค์ให้เกิดการเห็นคุณค่าของพื้นที่ โดยชุมชนสามารถขอความร่วมมือจากหน่วยงานภาครัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมด้านนี้ และการจัดอบรมหรือรณรงค์สามารถดัดแปลงเป็นรูปแบบของกิจกรรมได้อย่างหลากหลาย เช่น จัดโครงการเก็บขยะและแยกขยะ โครงการทำความสะอาดพื้นที่ โครงการศึกษาเรียนรู้จากสถานที่จริง โครงการค่ายเยาวชน เป็นต้น โดยกิจกรรมเหล่านี้ ทั้งชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรมีการเลือกอย่างมีเหตุผลและมีความระมัดระวังในเรื่องการจัดกิจกรรม และสิ่งอำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยวอย่างเหมาะสมโดยมีมาตรฐานที่ถูกต้อง

2. ทำข้อมูลพื้นที่ และค้นหาและคัดเลือกจุดเด่น สถานที่ และวัฒนธรรมของชุมชน

ข้อมูลพื้นที่จะทำให้นักท่องเที่ยวหรือคนนอกพื้นที่เข้าใจชุมชนมากขึ้น ดังนั้นชุมชนควรมีการทำข้อมูลพื้นที่โดยเฉพาะจุดที่เป็นมรดกพื้นที่ หรือสถานที่สำคัญของชุมชน เพื่อนำเสนอให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยวเพื่อเกิดการผลักดันและพัฒนาต่อไป

3. ถอดบทเรียนจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ในแต่ละปีมีนักวิจัยจากหน่วยงานต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นสถาบันการศึกษา หรือหน่วยงานภาครัฐ ลงทำวิจัยกับชุมชน และสุดท้ายงานวิจัยจบลงด้วยการส่งเล่มวิจัยเพื่อให้นักวิจัยได้ผลงานแต่ไม่มีการสืบต่อผลการวิจัย และไม่มีการถ่ายทอดบทสรุปงานวิจัยลงสู่ชุมชน ข้อมูลที่เกิดจากงานวิจัยล้วนเป็นข้อมูลที่เป็นประโยชน์และก่อให้เกิดการพัฒนา เปลี่ยนแปลง และปรับปรุง การประยุกต์ใช้งานวิจัย มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดความยั่งยืนในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชุมชน นอกจากนั้นยังเป็นการกระตุ้นการสร้างความร่วมมือในหลายๆ ภาคส่วน

4. ประชาสัมพันธ์พื้นที่ผ่านสื่อออนไลน์

สื่อออนไลน์มีบทบาทสำคัญมากในสมัยปัจจุบัน เนื่องจากเป็นช่องทางการสื่อสารที่รวดเร็วและทันเวลา ซึ่งการท่องเที่ยวโดยชุมชนควรใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีสารสนเทศ (อุทัยวรรณ 2559) ปัจจัยสำคัญของการประชาสัมพันธ์อีกหนึ่งเรื่อง คือ การผลิตสื่อ ซึ่งการผลิตสื่อจำเป็นต้องมีต้นทุนและมีกระบวนการที่ละเอียด ดังนั้น

ชุมชนจำเป็นต้องได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง เพื่อผลิตสื่อได้อย่างมีประสิทธิภาพ น่าสนใจ และมีภาพการนำเสนอที่ดี

ข้อเสนอเชิงนโยบายด้านที่ 3 : ด้านความร่วมมือระหว่างชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

1. ถ่ายทอดประสบการณ์โดยผู้เชี่ยวชาญ

ในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ในบางครั้งผู้จัดการซึ่งเป็นคนของชุมชนต้องการแนวคิดที่หลากหลาย เพื่อเป็นต้นแบบในการบริหารจัดการ การจัดหาวิทยากรหรือผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในด้านต่างๆ เพื่อมาให้ความรู้และถ่ายทอดประสบการณ์การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างสม่ำเสมอจะช่วยให้ชุมชนเกิดความคิดใหม่ๆในการพัฒนาพื้นที่ และเกิดแนวคิดในการสร้างสรรค์กิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อนำมาประยุต์ใช้ในชุมชนของตน

2. รณรงค์ส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐกับชุมชน

การประสานงานร่วมกันระหว่างภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้มีการบูรณาการและประสานงานกัน จะทำให้เกิดการบริการและอำนวยความสะดวกด้านการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนแก่ผู้จัดการท่องเที่ยวของชุมชน รวมทั้งการขอความร่วมมือจากหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนมาให้ความรู้ในเรื่องการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนตั้งแต่ขั้นตอนเริ่มแรกจนถึงสามารถจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ เช่น การจัดอบรมสัมมนาให้ความรู้เกี่ยวกับการเป็นมัคคุเทศก์ เป็นต้น

3. ส่งเสริมให้ชุมชนมีความรู้ด้านกฎหมาย และส่งเสริมสนับสนุนให้มีการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายให้เอื้อต่อการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน

ปฏิเสธไม่ได้ว่าการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนมักจะมีเรื่องของข้อกำหนดและกฎหมายเข้ามาเกี่ยวข้อง ซึ่งด้านกฎหมายนี้เป็นอีกหนึ่งปัญหาหลักที่ชุมชนพบเจอและยังหาทางออกที่ดีและเหมาะสมไม่ได้ หากชุมชนมีความรู้เรื่องกฎหมายจะทำให้การบริหารจัดการเป็นไปได้อย่างราบรื่นขึ้น ดังนั้นจึงควรมีการเชิญวิทยากรหรือนิติกรจากภาครัฐมาให้ความรู้เกี่ยวกับกฎ ระเบียบ และข้อบังคับในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน นอกจากนี้ยังควรมีการแก้ไขปรับปรุงข้อกฎหมายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของทั้งหน่วยงานภาครัฐราชการส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น เช่น การรวบรวมข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนเข้าไว้ด้วยกัน การยกเลิกข้อกฎหมายมีเนื้อหานัยสำคัญขัดแย้ง และซ้ำซ้อนกัน เป็นต้น

4. ตั้งคณะกรรมการบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

คณะกรรมการบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนจะช่วยให้การบริหารจัดการมีทิศทางที่ชัดเจนขึ้น และการตั้งคณะกรรมการควรมีหน่วยงานรัฐ ผู้ประกอบการ และชุมชนส่งตัวแทนเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการชุดเดียวกัน

สรุปและอภิปรายผล

จากงานวิจัย “ปัญหาของการท่องเที่ยวโดยชุมชนและหน่วยงานของรัฐ” สามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ปัญหาที่เกิดขึ้นกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เกี่ยวข้องกับหน่วยงานหรือข้อกำหนดต่างๆจากภาครัฐ ในส่วนแรก จากการศึกษาวิจัยพบว่าผู้ประกอบการท่องเที่ยวโดยชุมชนมักจะมีปัญหากับหน่วยงานหรือข้อกำหนดจากภาครัฐไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง โดยจากการวิจัยขั้นต้นพบว่าปัญหาที่เกิดขึ้นกับหน่วยงานภาครัฐที่มีสาเหตุมาจากผู้ประกอบการและประชาชนนั้นสามารถแบ่งได้เป็น 4 ประการ คือ ความไม่รู้ การทำมาหากิน ผลประโยชน์ และความไม่เชื่อใจ

1.1 ความไม่รู้ ประชาชนและผู้ประกอบการจำนวนมากยังไม่รู้ถึงระเบียบ ข้อบังคับ และกฎหมายต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทั้งหมด โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อการท่องเที่ยวเป็นช่องทางที่ทำรายได้เป็นอย่างดี รวดเร็วและไม่ต้องลงแรงมากเหมือนอาชีพประมงหรือการเกษตร ทำให้เกิดการประกอบการโดยประชาชนเป็นจำนวนมากในพื้นที่ภาคใต้ แต่อย่างไรก็ตามผู้ประกอบการเหล่านี้อาจกล่าวได้ว่าไม่มีความรู้ความสามารถที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวอย่างเต็มที่ ทำให้บ่อยครั้งเกิดปัญหาว่าสิ่งใดที่สามารถทำได้และสิ่งใดที่เป็นการกระทำที่ผิดกฎหมาย ทำให้เกิดกรณีจำนวนไม่น้อยที่นำไปสู่การกระทบกระทั่งกันระหว่างประชาชนผู้ประกอบการและเจ้าหน้าที่ของรัฐ โดยเฉพาะอย่ายิ่งความไม่เข้าใจว่าทำไมตนเองจึงทำเรื่องบางเรื่องไม่ได้ และบ่อยครั้งก็ทำให้เกิดความคิดที่ว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐกลั่นแกล้ง

1.2 การทำมาหากิน ผู้ประกอบการจำนวนหนึ่งที่ทราบและเข้าใจว่าตนเองนั้นกระทำความผิดและไม่ตรงกับข้อกำหนดต่างๆของภาครัฐ แต่ก็ยังคงกระทำเช่นเดิมอยู่ ในมุมมองของวิชานิติศาสตร์ การกระทำเหล่านี้อาจเปรียบเสมือนเป็นการไม่เคารพ ไม่ยำเกรง และท้าทายกฎหมายที่มีอยู่ แต่ในมุมมองของประชาชน การไม่ทำตามที่กฎหมายกำหนด บางครั้งก็เป็นไปเพื่อการทำมาหากิน สร้างรายได้เพื่อเลี้ยงครอบครัว และในมุมมองของสาขาวิชารัฐศาสตร์นั้น อาจสะท้อนให้เห็นถึงการที่รัฐและประชาชนผู้ประกอบการบางรายจำเป็นที่จะต้องร่วมมือและหาทางออกร่วมกันที่จะทำให้กฎหมายยังคงความศักดิ์สิทธิ์และประชาชนสามารถทำมาหากินได้

1.3 ผลประโยชน์ เป็นที่ยอมรับว่าการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นการท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งที่ได้รับความนิยมมากขึ้นในปัจจุบัน เมื่อมีความนิยมมากขึ้นก็เป็นที่แน่นอนว่าเรื่องรายได้และผลประโยชน์ก็เข้ามาเกี่ยวข้องมากขึ้นตามไปด้วย และเมื่อมีเรื่องผลประโยชน์เข้ามาครอบงำ การท่องเที่ยวโดยชุมชนหลายๆแห่งก็ได้ละทิ้งพื้นฐานและความมุ่งมั่นของตนเองและแปรเปลี่ยนไปสู่ธุรกิจเต็มตัวที่ยึดถือรายได้ของพวกพ้องตนเองเป็นสำคัญ โดยไม่คำนึงถึงกฎหมายหรือสภาพแวดล้อมหรือแม้กระทั่งชุมชน ซึ่งนอกจากจะสร้างปัญหาระหว่างรัฐกับประชาชน ผลประโยชน์ยังทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างผู้ประกอบการด้วยกันเอง และผู้ประกอบการกับประชาชนในพื้นที่อีกด้วย

1.4 ความไม่เชื่อใจ ผู้ประกอบการจำนวนไม่น้อยไม่เชื่อใจในการทำงานของเจ้าหน้าที่ ผู้ประกอบการรายอื่น หรือแม้กระทั่งกับชุมชนเอง เป็นที่ทราบกันดีว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐจำนวนหนึ่งที่ไม่ได้ทำหน้าที่อย่างซื่อสัตย์และตรงไปตรงมา นอกจากนี้ การที่ผู้ประกอบการเองมีความไม่เชื่อใจในผู้ประกอบการคนอื่นๆในบริเวณเดียวกัน ก็เป็นอีกปัญหาหนึ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อมีการกลั่นแกล้งกันระหว่างผู้ประกอบการด้วยกันเอง ไม่ว่าจะเป็นการร้องเรียนเพื่อให้ผู้ประกอบการที่เป็นคู่แข่งกับตัวต้องประสบปัญหา หรือต้องการแย่งชิงพื้นที่หรือกิจการนั้นๆ ในส่วนของ

ชุมชนเองก็เช่นกัน ที่มักจะมีความไม่เชื่อใจต่อผู้ประกอบการที่บ่อยครั้งเข้ามาเพื่อกอบโกบผลประโยชน์ไปจากชุมชน นอกจากนั้นยังพบในหลายๆกรณีที่มีการทำลายสิ่งแวดล้อมหรือทรัพยากรในชุมชน

2. ปัญหาต่างๆเกิดขึ้นมาจากข้อกำหนดหรือหน่วยงานของรัฐเอง

2.1 การบังคับใช้กฎหมาย อาจจะเป็นที่แปลกใจว่าทำไมการบังคับใช้กฎหมายกลับกลายเป็นปัญหา นั่นก็เพราะว่าบ่อยครั้งผู้ประกอบการท่องเที่ยวโดยชุมชนไม่ได้ปฏิบัติหรือประกอบกิจการอย่างถูกต้องตามกฎหมายเสมอไป ทำให้เมื่อมีการบังคับใช้กฎหมายจึงกลับกลายเป็นปัญหาระหว่างผู้ประกอบการและเจ้าหน้าที่ของรัฐ

2.2 การทำตามอำนาจหน้าที่ เจ้าหน้าที่รัฐจำนวนไม่น้อยมีความหนักใจในการปฏิบัติหน้าที่เพราะผู้ประกอบการบางส่วนได้ร้องเรียนผ่านสื่อต่างๆว่าเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานด้วยความไม่ธรรม ไม่คำนึงถึงประโยชน์ของผู้ประกอบการ หรือกลั่นแกล้งผู้ประกอบการ นอกจากนั้นยังมีผู้ประกอบการบางส่วนที่ยุยงให้คนในชุมชนต่อต้านการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ ที่ใช้อำนาจตามที่กฎหมายกำหนดอีกด้วย

2.3 ข้อกำหนดที่ยุ่งยากและหน่วยงานที่ทับซ้อน การประกอบกิจการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างถูกต้องตามกฎหมายอย่างครบถ้วนสมบูรณ์นั้น อาจกล่าวได้ว่าเป็นไปได้อย่างยากลำบาก เนื่องจากมีข้อกำหนดจำนวนไม่น้อยที่ผู้ประกอบการจะต้องปฏิบัติตาม ในขณะเดียวกันการยื่นขออนุญาตก็ไม่ใช้เรื่องง่ายโดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อมีหน่วยงานจำนวนมากเข้ามาเกี่ยวข้อง และในหลายๆครั้งหน่วยงานเหล่านั้นมีความทับซ้อนกันในเขตอำนาจและหน้าที่ ทำให้เป็นการยากที่ผู้ประกอบการที่เป็นคนในชุมชนจะสามารถกระทำได้อย่างครบถ้วน

2.4 การขาดการสนับสนุน ปัญหานี้เกิดขึ้นกับทั้งผู้ประกอบการและเจ้าหน้าที่รัฐ โดยฝั่งผู้ประกอบการนั้นถึงแม้จะมีความต้องการทำตามข้อกำหนดกฎหมาย แต่ด้วยการขาดซึ่งความรู้และความเข้าใจ ในทางตรงกันข้ามเจ้าหน้าที่เองก็ขาดการสนับสนุนจากชุมชนและผู้ประกอบการเช่นกัน โดยบ่อยครั้งที่การทำงานของเจ้าหน้าที่มักจะถูกมองอย่างเคลือบแคลง สงสัย และไม่เชื่อใจ

2.5 การปล่อยปละละเลย บางครั้งปัญหาเกิดมาจากการที่เจ้าหน้าที่และหน่วยงานของรัฐ ไม่ได้จัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างจริงจังและอาจมองได้ว่าเป็นการทำงานอย่างประนีประนอมมากจนเกินไป

2.6 การทำงานอย่างไม่ทั่วถึง เป็นอีกปัญหาหนึ่งที่กระทบต่อการทำงานของเจ้าหน้าที่และความเชื่อมั่นของประชาชนและผู้ประกอบการ นับว่าเป็นคำที่คุ้นหูเป็นอย่างดีเมื่อประชาชนและเจ้าหน้าที่มักจะมีการโต้เถียงกันว่า “ทำไมคุณไม่ไปจับคนนั้นบ้าง เค้าก็ทำเหมือนกัน” หรือ “ทำไมไม่จับทุกคนที่กระทำผิดแบบเดียวกัน” หรือ “ทำไมเลือกปฏิบัติมาจับแต่ผม” เป็นต้น

ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ พรรควันชัย ประถัมวงค์ษา และคณะ (2555) ในเรื่อง บทบาทขององค์กรและหน่วยงานตามยุทธศาสตร์ การท่องเที่ยวประเภทเมืองเก่า เทศบาลเมืองคูน แขวงเชียงขวาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ที่พบว่า หน่วยงานของรัฐ ข้อกฎหมาย และหน่วยงานในระดับท้องถิ่น เข้ามามีบทบาท

สำคัญต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว รวมทั้งการทำงานระหว่างหลายภาคส่วนที่ต้องร่วมมือกันเพื่อให้การพัฒนาเป็นไปได้โดยสำเร็จ

และคล้ายคลึงกับผลการวิจัยของ โกเมน กันตวธีระ และคณะ (2556) ในเรื่อง ปัญหาและอุปสรรคที่ส่งผลต่อการจัดการท่องเที่ยวเมืองขอนแก่น ที่พบว่า การแย่งชิงการเป็นเจ้าของทรัพยากรการท่องเที่ยวทั้งภายในชุมชนด้วยกันเอง และระหว่างชุมชนกับภาครัฐ ก่อให้เกิดความแตกแยกของความสัมพันธ์ภายในโดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวถูกให้ความสำคัญมากเกินไป นอกจากนั้น การขัดแย้งกันระหว่างนโยบายของท้องถิ่นกับนโยบายส่วนกลาง จะส่งผลกระทบในด้านลบต่อการท่องเที่ยว โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากการแย่งชิงความเป็นเจ้าของและการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชน

และสอดคล้องกับ ผลการวิจัยของ ปิยธิดา ปาลรังษี และคณะ (2559) ในเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการท่องเที่ยวโดยชุมชน อำเภอขนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช ที่พบว่า ปัจจัยสำคัญที่ผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการท่องเที่ยวโดยชุมชน สามารถแบ่งได้เป็น 3 ปัจจัย คือ ด้านความเข้มแข็งของชุมชน ด้าน นโยบายและองค์กรภาครัฐ และด้านการสื่อสารและการประชาสัมพันธ์ โดยที่ทั้ง 3 ปัจจัยจำเป็นที่จะต้องเกื้อกูลกันเพื่อให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนประสบความสำเร็จ

ข้อเสนอแนะ

ประการแรก การขาดการร่วมมืออย่างยั่งยืนระหว่างหน่วยงานต่างๆของภาครัฐ และองค์กรท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อการท่องเที่ยวโดยชุมชนเกิดขึ้นจากความต้องการของชุมชนและได้รับการริเริ่มและบริหารจัดการโดยชุมชน ดังนั้นหน่วยงานภาครัฐจึงมีบทบาทหลักในการสนับสนุน หรือส่งเสริม การทำงานของชุมชน ซึ่งค่อนข้างแตกต่างกับบทบาทเดิมของหน่วยงานภาครัฐที่มักจะตัวเป็นนำในการพัฒนาพื้นที่ชนบทเสมอ

ประการที่สอง การท่องเที่ยวโดยชุมชนหลายๆ กิจกรรมอาจขัดต่อหลักกฎหมายหลายๆประการ เนื่องจากวิถีชีวิตของชุมชน (ซึ่งเป็นจุดขายหลักของการท่องเที่ยวโดยชุมชน) นั้นอยู่กับทรัพยากรธรรมชาติที่หลากหลายมาโดยตลอด ซึ่งหลายๆครั้งมักจะมีปัญหากับข้อบัญญัติกฎหมายเสมอ เช่น การทับซ้อนของที่ดินในเขตอุทยาน หรือ การทำประมงในพื้นที่ห้าม เมื่อเกิดการพัฒนาวิถีชีวิตของชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวปัญหาเหล่านั้นก็ยังคงอยู่ และเพิ่มเติมมากขึ้น เช่น การใช้เรือประมงขนาดเล็กออกทะเลนำเที่ยว ซึ่งหมิ่นเหม่ต่อกฎหมายหลายประการ เช่น การห้ามเดินเรือประมงในฤดูปลาวางไข่ เป็นต้น ปัญหาเหล่านี้จำเป็นต้องได้รับการแก้ไข เพื่อให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิผลแท้จริง

นอกจากนั้น ยังมีข้อเสนอแนะที่เกี่ยวเนื่องกับงานวิจัย ดังนี้

1. เมื่อเสร็จสิ้นโครงการ ควรมีการติดตามผลจากการนำข้อเสนอเชิงนโยบายไปปรับใช้จริงในการบริหารจัดการ การท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดชุมพร

2. ควรมีการจัดเวทีร่วมพูดคุยอย่างต่อเนื่อง เพื่อติดตามการทำงาน และรับฟังความคิดเห็นและปัญหาระหว่างชุมชนที่ดำเนินการท่องเที่ยวโดยชุมชน และหน่วยงานรัฐ / องค์กรที่เกี่ยวข้อง

3. ควรมีการถอดบทเรียนจากงานวิจัยอยู่เป็นประจำ โดยจัดทำเป็นฐานข้อมูลให้แก่ชุมชน ให้ชุมชนสามารถเข้าถึงได้ง่าย และสะดวกต่อการนำไปใช้ประโยชน์

4. ควรมีตัวแทนระหว่างหน่วยงานรัฐฯ / องค์กรที่เกี่ยวข้อง สถานศึกษา เป็นสื่อกลางระหว่างชุมชนกับหน่วยงาน และถ่ายทอดองค์ความรู้ ข่าวสาร และการประชาสัมพันธ์สู่ชุมชน

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

กรมการท่องเที่ยว. (2561). หลักเกณฑ์คุณภาพที่พักนักเดินทาง (Home lodge). กรุงเทพมหานคร: กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.

โกเมน กันตวธีระ, อารีย์ นัยพินิจ, และธงพล พรหมสาขา ณ สกลนคร. (2556). ปัญหาและอุปสรรคที่ส่งผลต่อการจัดการท่องเที่ยวเมืองขอนแก่น. การประชุมหาดใหญ่วิชาการ ครั้งที่ 4. มหาวิทยาลัยหาดใหญ่.

ณัฏฐพัชร มณีโรจน์. (2560). การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน. วารสารวิชาการท่องเที่ยวไทยนานาชาติ. 3(2). 25-46.

ประมาณ เทพสงเคราะห์. (2553). ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยว: วิถีชีวิตบนเส้นทางงานวิจัยการท่องเที่ยวโดยชุมชน. สงขลา: หสม นีโอ พ้อยท์.

ปิยธิดา ปาลรังษี, และกุลพิชญ์ โภไคยอุดม. (2559). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการท่องเที่ยวโดยชุมชน อ.ขนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช. วารสารวิทยาศาสตร์การกีฬาและสุขภาพ. 17(2). 99-110.

พรรควันชัย ประถัมวงค์ษา, และสุธิดา แจ่มใส ไวท์. (2555). บทบาทขององค์กรและหน่วยงานตามยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวประเภทเมืองเก่า เทศบาลเมืองคูน แขวงเชียงขวาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว. วารสารสมาคมนักวิจัย. 17(1). 19 – 28.

สำนักปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2560). รายงานประจำปี 2560. กรุงเทพฯ: กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา

อุทัยวรรณ ศรีวิชัย. (2559). แนวทางการพัฒนาสื่อประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยใช้สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อเสริมสร้างนักผลิตสื่อในชุมชนของเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน จ.ชุมพร. รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยแม่โจ้-ชุมพร. มหาวิทยาลัยแม่โจ้.

Translated Thai References

Department of tourism. (2018). Quality of accommodation for travelers (home lodge). Bangkok: Ministry of Tourism and Sports.

Kantawateera, K., Naipinit, A., and Promsaka Na Sakolnakorn, T. (2013). Problems and Threatof Khon Kaen tourism management. The 4th Hatyai National Conference. Hatyai University.

Maneeroj, N. (2017). Community Based Tourism Management. International Thai Tourism Journal. 3(2). 25-46.

Office of the Permanent Secretary. (2017). Annual Report of 2017. Bangkok: Ministry of Tourism and Sports.

Palarangsri, P., and Pookaiyaudom G. (2016). Factors affecting residents' participation in Community-based tourism in Khanom District, Nakhon Si Thammarat Province. Journal of Sports Science and Health. 17(2). 99-110.

Pathamvongsa, P., and Whyte, J., S. (2012). Stakeholders' roles in tourism planning and development in Khoun District, Xiangkhouang Province, Laos PDR. Journal of the Association Researchers. 17(1). 19 – 28.

Tepsungkhroa, P. (2010). Tourism Geography: A journey of Life on Community-based Tourism Research. Songkla: Neo Point.

Sriwichai, U. (2016). Guidelines for the development of public relations media for community-based tourism using information technology media to strengthen the media producers in the Chumphon community. Research report. Maejo University at Chumphon. Maejo University.